

мұндағы Инвестициялар тұрғындардың көп санына, сондай-ақ құрылыс және инфрақұрылым сияқты басқа салаларға бөлінеді. Жетісу, Түркістан және Шымкент облыстары сияқты аз дамыған өңірлер жан басына шаққандағы инвестициялардың салыстырмалы түрде төмен деңгейін көрсетеді. Бұл олардың ірі өнеркәсіп орталықтарынан қашықтығына, инфрақұрылымның жетіспеушілігіне және ірі капиталды тарту мүмкіндігінің төмендігіне байланысты. Қазақстан өңірлері бойынша инвестицияларды бөлудің біркелкі еместігі аз дамыған өңірлерді дамытуға бағытталған теңдестірілген инвестициялық саясатты жүргізу қажеттігін атап көрсетеді. Ол үшін инфрақұрылымды, логистиканы жақсарта отырып және білікті жұмыс күшін қамтамасыз ете отырып, дамымаған өңірлерге капитал тарту үшін қолайлы жағдайлар жасау маңызды [6].

Қорытындылай келе, Қазақстанның инвестициялық саясаты тұрақты экономикалық өсуді қамтамасыз етуде және елді жаңғыртуда басты орын алады. Шетелдік және ішкі инвестицияларды, әсіресе мұнай-газ және металлургия сияқты негізгі салаларға тартудағы елеулі жетістіктерге қарамастан, Қазақстан еңсеру қажет бірқатар елеулі сын-қатерлерге тап болады. Бұл проблемалардың қатарына өңірлер бойынша инвестициялардың біркелкі бөлінбеуі, шалғай және дамымаған аудандарда қажетті инфрақұрылымның болмауы, қолданыстағы бюрократиялық кедергілер мен сыбайлас жемқорлық, сондай-ақ білікті кадрлардың жетіспеушілігі жатады. Экономиканы әртараптандыру және теңгерімді өңірлік дамуды қамтамасыз ету жөніндегі мақсаттарға қол жеткізу үшін инвестициялық ахуалды жақсартуға, әкімшілік кедергілерді қысқартуға және инфрақұрылымды дамытуға бағытталған реформаларды жүргізуді жалғастыру маңызды. Осы проблемаларды шешуге кешпенді көзқараспен ғана Қазақстан өзінің инвестициялық әлеуетін барынша ашып, өз экономикасының ұзақ мерзімді орнықты өсуін қамтамасыз ете алады, бұл, сайып келгенде, халықтың өмір сүру сапасын арттыруға және елдің жалпы әл-ауқатын жақсартуға әкеледі.

Әдебиеттер тізімі

1. Асилова А.С. Инвестиция негіздері Алматы, 2019
2. Дүйсенғалиева с. Б. Қазақстан Республикасындағы инвестициялық қызмет: қалыптасу кезеңдері мен жолдары. - Астана, 2014.
3. А. М. Есдаулетова Н. Б. Демеуов Қазақстанның инвестициялық саясаты: негізгі бағыттары және өсу перспективалары 2022.
4. Аяған Б.Г., Абжанов Х. М., Селиверстов С. В., Бекенова М. С. Қазақстанның қазіргі тарихы. Оқулық. - Алматы, 2010.
5. Ұлттық статистика бюросы. Қазақстан Республикасының Стратегиялық жоспарлау және реформалар жөніндегі агенттіктері 2024.
6. Қазақстан өңірлерінің біркелкі дамымауы жағдайында инвестициялық бағдарламаларды қаржыландыру мәселелері Абзалбек Гульнара Аманжолқызы 2021.

ҒТАХА 06.81.15

Ш. Көшмағанбет, С. Әділхан, А.О. Мусабекова
Е. А. Бөкетов атындағы Қарағанды зерттеу университеті
Қазақстан Республикасы, Қарағанды қ.
shakokoshmaganbet74@gmail.com

ЦИФРЛАНДЫРУ ДӘУІРІНДЕГІ ЭКОНОМИКА ЖӘНЕ МЕНЕДЖМЕНТ: ЖАҢА МҮМКІНДІКТЕР МЕН СЫН-ТЕГЕУРІНДЕР

Бұл мақала цифрландыру дәуірінің экономика және менеджмент саласындағы жаңа мүмкіндіктері мен сын-тегеуріндерін талдайды. Цифрландырудың деректерді талдау, автоматтандыру, глобализация және инновациялық өнімдер дамыту сияқты артықшылықтарын көрсетеді. Сонымен қатар, киберқауіпсіздік, білім мен дағдылар, бәсекелестік және этикалық мәселелер сияқты сын-тегеуріндерге де назар аударады. Мақала кәсіпорындардың цифрлық трансформацияны тиімді пайдалану арқылы бәсекеге қабілеттіліктерін арттыру мүмкіндіктерін қарастырады. Цифрландыру тек қауіптер емес, сонымен қатар жаңа мүмкіндіктер ашатын динамикалық процесс ретінде бағаланады.

Цифрландыру дәуірі — бұл технологиялық жетістіктер мен инновациялардың экономика мен менеджмент саласына терең әсер ететін кезең. Бүгінгі күні цифрлық трансформация көптеген

ұйымдардың бизнес-процестерін, өнімдерін және қызметтерін қайта қарастыруға мәжбүр етеді. Бұл мақалада цифрландырудың экономика мен менеджменттегі жаңа мүмкіндіктері мен кездесетін сын-тегеуріндеріне назар аударамыз. Цифрландыру дәуірі — бұл технологиялардың, әсіресе ақпараттық және коммуникациялық технологиялардың, жедел дамуы арқылы экономика мен менеджменттің жаңа кезеңіне өту. Бүгінде бизнес ортада цифрландыру тек тренд емес, сонымен қатар ұйымдардың табысты болашағын қамтамасыз ететін қажеттілік [1].

Цифрландырудың алғашқы және ең маңызды аспектісі — технологиялық трансформация. Ақпараттық технологиялардың дамуы арқылы деректерді жинау, сақтау және өңдеу мүмкіндіктері айтарлықтай артты. Үлкен деректер (big data) технологиялары компанияларға тұтынушылардың мінез-құлықтарын тереңірек түсінуге, нарықтық трендтерді болжауға және тиімді маркетинг стратегияларын әзірлеуге мүмкіндік береді. Цифрландыру бизнес-процестерді автоматтандыруды ынталандырады. Роботизация, жасанды интеллект (AI) және машиналық оқу (machine learning) технологиялары ұйымдардың өнімділігін арттыруға, адам ресурстарын тиімді пайдалануға және шығындарды азайтуға көмектеседі. Мысалы, өндірістік кәсіпорындарда автоматтандырылған жүйелер арқылы өнімділік деңгейін жоғарылатуға болады. Цифрландыру дәуірі жаңа бизнес модельдерінің қалыптасуына ықпал етеді. Электрондық коммерция, платформа экономикасы (Uber, Airbnb секілді) және жазылым негізіндегі қызметтер (SaaS) бизнес жүргізудің дәстүрлі әдістерін өзгертеді [2]. Бұл жаңашылдықтар кәсіпкерлерге нарықта бәсекеге қабілетті болуға мүмкіндік береді. Цифрландыру тұтынушылармен өзара әрекеттесуді қайта қарауға мәжбүр етеді. Онлайн байланыс арналары, әлеуметтік желілер және мобильді қосымшалар арқылы клиенттермен тиімді байланыс орнатуға болады. Персонализирленген ұсыныстар мен қызметтер тұтынушылардың лоялдығын арттырады, бұл өз кезегінде компанияның табысын жоғарылатуға септігін тигізеді. Цифрландыру кадрлық ресурстарға да әсер етеді. Жаңа технологиялар қызметкерлердің дағдыларына жаңа талаптар қояды. Кәсіпорындар өз қызметкерлерін оқытуға және дамытуға назар аударуы қажет. Бұл процесс ұйымның бәсекеге қабілеттілігін арттырып, инновацияларды енгізуіне мүмкіндік береді. Цифрландырумен бірге киберқауіпсіздік мәселелері де өзекті болуда. Деректердің қауіпсіздігі мен қорғау шаралары бизнес үшін маңызды, себебі кибершабуылдар мен деректердің ұрлануы ұйымдарға ауыр зардаптар әкелуі мүмкін. Кәсіпорындар киберқауіпсіздік жүйелерін нығайтып, деректерді қорғау стратегияларын әзірлеуі тиіс [3].

Цифрландыру дәуірі экономика мен менеджментке терең әсер етуде, жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндерді тудыруда. Кәсіпорындар бұл өзгерістерді тиімді пайдаланып, бәсекеге қабілеттіліктерін арттыру үшін стратегиялық жоспарлар әзірлеуі қажет. Цифрландыру — бұл тек технологиялық процесс емес, сонымен қатар бизнес әлемін өзгертуге қабілетті күрделі трансформация. Бұл дәуірде табысты болу үшін ұйымдардың өзгерістерге бейімделуі және инновацияларды қабылдауы міндетті.

Жаңа мүмкіндіктер: Цифрландыру дәуірі экономика мен менеджментте жаңа мүмкіндіктерді тудыратын процесс болып табылады. Бұл кезеңде ұйымдар деректерді жинау, сақтау және талдау арқылы ақпаратқа негізделген шешімдер қабылдауға мүмкіндік алады. Автоматтандыру арқасында рутиналық процестер тиімділігі артады, ал инновациялық технологиялар жаңа бизнес модельдерін енгізуге жол ашады. Глобализация ұйымдарға халықаралық нарықтарға шығуға мүмкіндік береді, ал клиентпен тиімді байланыс клиенттердің лоялдылығын арттырады. Цифрландыру кадрлық ресурстарды дамыту қажеттілігін туғызады, сонымен қатар киберқауіпсіздік мәселелерін ерекше назарға алуды талап етеді. Бұл кезеңде компаниялар тұрақты даму стратегияларын қабылдай отырып, экологиялық және әлеуметтік жауапкершілікті арттыруға ұмтылады. Осындай өзгерістер бизнес әлемінің динамикасын өзгертеді, жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндерді қалыптастырады [4].

1. Деректерді талдау. Цифрландыру деректерді жинау мен талдау процесін жеңілдетеді. Үлкен деректер (big data) технологиялары компанияларға тұтынушы мінез-құлықтарын тереңірек түсінуге мүмкіндік береді. Бұл бизнес стратегияларын әзірлеуде, нарықтық трендтерді болжауда және персонализирленген ұсыныстар жасауға септігін тигізеді.

Автоматтандыру. Рутиналық бизнес-процестерді автоматтандыру өнімділікті арттырады. Бұл, әсіресе, өндіріс және қызмет көрсету секторларында байқалады. Роботизация және жасанды интеллект (AI) жұмыс күшінің тиімділігін көтеріп, қызметкерлердің уақытын стратегиялық міндеттерге бағыттауға мүмкіндік береді.

Глобализация. Цифрландыру арқылы кәсіпорындар халықаралық нарықтарға оңай шыға алады. Онлайн платформалар мен электрондық коммерция бизнеске жаңа клиенттер мен серіктестер табуға мүмкіндік береді.

Инновациялық өнімдер мен қызметтер. Цифрлық технологиялар жаңа өнімдер мен қызметтерді

дамытуға жол ашады. Мысалы, FinTech секторында жаңа қаржылық құралдар мен платформалар пайда болуда, бұл тұтынушыларға қаржылық қызметтерді жеңілдетеді [4,5].

Сын-тегеуріндер: Цифрландыру дәуіріндегі экономика мен менеджменттің сын-тегеуріндері бірнеше маңызды аспектілерді қамтиды.

Біріншіден, киберқауіпсіздік мәселесі маңызды рөл атқарады. Цифрландыру бизнес процестерінің қауіпсіздігіне қауіп төндіреді. Деректердің бұзылуы немесе ұрлануы ұйымдарға ауыр зардаптар әкелуі мүмкін, сондықтан киберқауіпсіздік жүйелерін нығайту қажет.

Екіншіден, кадрлардың дайындығы — тағы бір сын-тегеурін. Жаңа технологияларға бейімделу үшін қызметкерлердің білімі мен дағдыларын жаңарту маңызды. Көптеген қызметкерлер цифрлық дағдылармен жабдықталмаған, бұл ұйымдардың тиімділігіне әсер етуі мүмкін. Сондықтан кадрларды оқыту мен дамытуға қосымша ресурстар жұмсау қажет.

Үшіншіден, бәсекелестік қысым цифрландыру барысында арта түседі. Нарыққа жаңа технологиялық компаниялар мен стартаптардың кіруі дәстүрлі бизнес модельдеріне үлкен қысым көрсетеді, бұл компанияларды инновацияларды енгізуге мәжбүр етеді.

Төртіншіден, этикалық мәселелер де туындайды. Деректердің құпиялығы, алгоритмдердің әділеттілігі мен әлеуметтік теңдік сұрақтары бизнес шешімдеріне әсер етуі мүмкін. Компаниялар этикалық жауапкершілікті ескере отырып, шешімдер қабылдауы тиіс.

Бесінші, инфрақұрылым мәселелері цифрландыруды жүзеге асыру барысында кездеседі. Заманауи инфрақұрылымның болмауы ескі технологиялар мен жүйелер жаңа шешімдерді енгізуге кедергі келтіреді. Инфрақұрылымды жаңарту мен дамытуға инвестиция салу қажеттілігі туындайды.

Алтыншы, кешігулер мен қиындықтар цифрландыру процесінде орын алуы мүмкін. Жаңа технологияларды енгізгенде, жұмыс барысының тоқтап қалуы немесе қызметкерлердің жаңа жүйеге бейімделуі қиындықтарға себеп болуы ықтимал.

Жетіншіден, тұрақтылық және өзгерістерге бейімділік — компаниялардың жылдам өзгерістерге бейімделу қабілетін арттыруы маңызды. Әйтпесе, олар бәсекелестік артықшылықтарынан айырылып қалуы мүмкін.

Сонында, заңнамалық талаптар да назардан тыс қалмауы керек. Цифрландыру бизнес процестерін өзгерту барысында заңнамалық және нормативтік талаптарға сәйкес болу қажеттілігі туындайды. Деректерді қорғау және жеке ақпараттың қауіпсіздігі бойынша талаптар бизнес жүргізуге әсер етеді.

Осы сын-тегеуріндер компанияларға үлкен қиындықтар мен кедергілер тудыруы мүмкін. Дегенмен, тиімді шешімдер мен стратегиялық жоспарлар арқылы ұйымдар осы мәселелерді жеңіп, табысты болашаққа жол аша алады [5].

Киберқауіпсіздік. Цифрландырумен бірге киберқауіпсіздік мәселелері де күшейеді. Деректердің ұрлануы немесе бұзылуы бизнес үшін ауыр зардаптарға әкелуі мүмкін. Компаниялар деректерді қорғауға және қауіпсіздік жүйелерін жетілдіруге көп инвестиция салуы қажет.

Білім мен дағдылар. Жаңа технологияларға бейімделу үшін қызметкерлердің дағдыларын жаңарту керек. Көптеген жұмыс орындары жаңа талаптарға сай келмей қалуы мүмкін, бұл жұмыссыздық деңгейін арттыруы ықтимал. Кәсіпорындар кадрларды оқыту мен дамытуға көңіл бөлуі тиіс.

Бәсекелестік. Цифрландыру бәсекелестікті күшейтеді. Нарықта көптеген жаңа ойыншылар пайда болып, дәстүрлі компанияларға қысым көрсетуі мүмкін. Осыған орай, ұйымдар инновация мен тиімділікке назар аударуы қажет.

Этикалық мәселелер. Цифрландырумен бірге этикалық сұрақтар да туындайды, мысалы, деректердің құпиялығы, алгоритмдік шешімдердің әділеттілігі және әлеуметтік теңдік. Осы мәселелерді шешу үшін компаниялар жауапкершілікпен әрекет етуі тиіс [5,6].

Цифрландыру дәуірі экономика мен менеджментте көптеген жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндерді тудырады. Кәсіпорындар мен ұйымдар осы өзгерістерді тиімді пайдалану үшін стратегиялық жоспарлар әзірлеп, тұрақты түрде өздерінің бизнес модельдерін жаңартып отыруы керек. Технологияның қарқынды дамуы — бұл тек қауіптер ғана емес, сонымен қатар болашақтың мүмкіндіктері. Цифрландыруды дұрыс бағытта пайдалану арқылы ұйымдар бәсекеге қабілеттіліктерін арттыра алады [7].

Цифрландыру дәуіріндегі экономика және менеджменттегі жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндердің мәні бірнеше маңызды аспектілерді қамтиды. Атап айтар болсақ, цифрландыру бизнес пен басқару процестерінде тиімділікті арттыру, өнімділікті жоғарылату және инновацияларды енгізуге мүмкіндік береді. Деректерді жинау және талдау арқылы ұйымдар стратегиялық шешімдер қабылдауда дәлелдерге негізделген ақпаратқа қол жеткізе алады. Автоматтандыру рутиналық процестерді

онтайландырады, ал жаңа бизнес модельдері нарықта бәсекелестікті арттырады. Глобализация ұйымдарға халықаралық деңгейде қызмет көрсетуге мүмкіндік береді, ал клиентпен тиімді байланыс тұтынушылардың лоялдылығын арттырады [8].

Сын-тегеуріндер цифрландыру процесінде туындайтын қиындықтарды білдіреді. Киберқауіпсіздік, кадрлардың біліктілігі, бәсекелестік қысымы, этикалық мәселелер және инфрақұрылымның жетіспеушілігі сияқты аспектілер ұйымдарға үлкен кедергілер тудыруы мүмкін. Бұл сын-тегеуріндер компаниялардың цифрландыруды тиімді жүзеге асыруын қиындатуы, сонымен қатар ресурстарды дұрыс басқару қажеттілігін туындатады.

Жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндердің арасындағы теңгерімді сақтау маңызды. Компаниялар цифрландырудың артықшылықтарын тиімді пайдаланғанда, сонымен қатар кездесетін қиындықтарды жеңу үшін стратегиялық жоспарлар әзірлеуі қажет. Бұл баланс ұйымдарға бәсекеге қабілеттілікті арттыруға, нарықтағы орны мен тұрақтылығын сақтауға көмектеседі [9]. Цифрландыру экономиканы инновациялық даму деңгейіне көтереді. Жаңа технологияларды енгізу мен инновациялық шешімдерді қабылдау ұйымдарға тиімділікті арттыруға, өнімдер мен қызметтердің сапасын жақсартуға, сондай-ақ жаңа нарықтарды игеруге мүмкіндік береді. Цифрландыру компанияларға тұрақты даму стратегияларын қабылдауға, экологиялық және әлеуметтік жауапкершілікті арттыруға мүмкіндік береді. Бұл заманауи бизнес үлгілерінде басты рөл атқарады.

Цифрландыру дәуіріндегі экономика мен менеджменттегі жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндер ұйымдардың дамуындағы маңызды факторларды белгілейді. Осы факторларды дұрыс бағалау мен басқару компаниялардың табысты болашағын қамтамасыз етеді. Цифрландыру дәуірі экономика мен менеджменттің динамикалық өзгерістерін қалыптастырып, жаңа мүмкіндіктер мен сын-тегеуріндерді тудырды. Жаңа технологиялар мен ақпараттық жүйелер бизнес процестерін тиімділендіруге, инновациялар енгізуге және тұтынушылармен байланыс орнатуға мүмкіндік береді. Дегенмен, киберқауіпсіздік, кадрлардың дайындығы, бәсекелестік қысым және инфрақұрылым мәселелері сияқты сын-тегеуріндер де туындап отыр [10].

Қорытындылай келе осы өзгерістер мен қиындықтарды тиімді басқару үшін компаниялар стратегиялық жоспарлар әзірлеп, ресурстарды тиімді пайдалану арқылы бәсекеге қабілеттіліктерін арттыруы тиіс. Цифрландыру тек технологиялық прогресс емес, сонымен қатар ұйымдардың тұрақтылығын қамтамасыз етуге, инновациялық даму деңгейін көтеруге және экологиялық жауапкершілікті арттыруға ықпал ететін күрделі трансформация. Сондықтан, цифрландыру дәуіріндегі экономика мен менеджменттің жаңа мүмкіндіктерін тиімді пайдалану және сын-тегеуріндерге жауап бере білу — табысты болашақтың кілті болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W. W. Norton & Company.
2. Porter, M. E., & Heppelmann, J. E. (2014). "How Smart, Connected Products Are Transforming Competition." *Harvard Business Review*, 92(11), 64-88.
3. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution*. Crown Business.
4. Rogers, D. (2016). *The Digital Transformation Playbook: Rethink Your Business for the Digital Age*. Columbia University Press.
5. McKinsey & Company. (2021). "The state of AI in 2021." Retrieved from McKinsey & Company website.
6. Davenport, T. H. (2018). *Artificial Intelligence for the Real World*. Harvard Business Review Press.
7. Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin Is Changing Money, Business, and the World*. Penguin.
8. Kotter, J. P. (2012). *Leading Change*. Harvard Business Review Press.
9. KPMG. (2020). "The Future of Digital Transformation." Retrieved from KPMG website.
10. Zhang, Y., & Zheng, Y. (2018). "Digital Transformation: A Review and Future Research Directions." *Journal of Business Research*, 97, 349-